

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY

ELEANOR SHARPSTON

přednesené dne 29. června 2006¹

1. V této žalobě podané Komisí proti Španělsku podle článku 226 ES se Komise domáhá určení, že Španělsko nesprávně provedlo články 1 a 5 směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (dále jen „směrnice“)².

o pronájem a půjčování⁴. Zvláště požaduje, aby členské státy stanovily práva na pronájem a půjčování pro určité skupiny nositelů práv.

3. Znění sedmého bodu odůvodnění směrnice je následující:

Směrnice

2. Cílem směrnice je odstranění rozdílů v právní ochraně poskytované v členských státech dílům chráněným autorským právem a předmětům ochrany práv souvisejících s právem autorským³, pokud jde

„pokračování v tvůrčí a umělecké práci autorů a výkonných umělců vyžaduje, aby tyto osoby pobíraly odpovídající příjmy a že investice jsou zejména v případě výroby zvukových záznamů a filmů obzvláště vysoké a riskantní; že pouze náležitá právní ochrana nositelů těchto práv může být účinnou zárukou možnosti získat uvedený příjem a návratnosti zmíněné investice; [...]“.

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Úř. věst. L 346, s. 61; Zvl. vyd. 17/01, s. 120.

3 — V kontextu práva Společenství zahrnuje autorské právo („droit d'auteur“) výlučná práva udělená autorům, skladatelům, umělcům atd., zatímco práva související s právem autorským („droits voisins“) zahrnují obdobná práva udělená výkonným umělcům (hudebníkům, hercům atd.) a podnikatelům (vydavatelům, výrobcům filmů atd.). Bude nicméně v zájmu stručnosti odkazovat jednoduše na „díla chráněná autorským právem“ spíše nežli na těžkopádnější pojem používaný směrnicí, tedy „díla chráněná autorským právem a předměty ochrany práv souvisejících s právem autorským“, jelikož rozlišení není v projednávané věci důležité.

4 — První bod odůvodnění směrnice.

4. Článek 1 odst. 1 požaduje, aby členské státy stanovily právo udělit svolení nebo zakázat pronájem a půjčování původních děl a jejich rozmnoženin chráněných autorským právem „uvedených v čl. 2“.

— výrobci zvukového záznamu, pokud jde o jeho zvukové záznamy, a

5. Článek 1 odst. 2 vymezuje „pronájem“ jako „zpřístupnění za účelem užívání na omezenou dobu, spojené s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem“. Článek 1 odst. 3 vymezuje „půjčování“ jako „zpřístupňování za účelem užívání na omezenou dobu, které není spojeno s přímým ani nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení“.

— výrobci prvotního záznamu filmu, pokud jde o původní dílo a jeho rozmnoženiny. Pro účely této směrnice se ‚filmem‘ rozumí kinematografické či audiovizuální dílo nebo pohyblivá obrazová sekvence, bez ohledu na to, zda jsou doprovázeny zvukem, či nikoliv.“

6. Článek 2 odst. 1 stanoví:

7. Článek 5 stanoví v rozsahu, který je v projednávané věci relevantní:

„Výlučné právo udělit svolení k pronájmu a půjčování anebo pronájem a půjčování zakázat náleží:

— autorovi, pokud jde o původní dílo a jeho rozmnoženiny,

„1. Členské státy mohou stanovit výjimku z výlučného práva uvedeného v článku 1, pokud jde o veřejné půjčování, za podmínky, že alespoň autoři obdrží odměnu za půjčování. Členské státy mohou stanovit tuto odměnu s ohledem na své kulturně politické cíle.

— výkonnému umělci, pokud jde o záznamy jeho výkonu,

[...]

3. Členské státy mohou vyjmout určité kategorie zařízení z placení odměny podle [odstavce 1].“

12. Článek 19 odst. 3 stanoví:

8. Článek 15 odst. 1 směrnice členskými státy ukládá, aby provedly směrnici nejpozději do 1. července 1994.

„Výraz ‚pronájem‘ označuje zpřístupnění původního díla nebo jeho rozmnoženin za účelem užívání na omezenou dobu, spojené s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem.

Relevantní vnitrostátní právní předpisy

Z pojmu ‚pronájem‘ je vyloučeno zpřístupnění pro výstavní účely, sdělování veřejnosti vycházející ze zvukových záznamů nebo audiovizuálních záznamů, včetně těch ve formě výňatků, jakož i zpřístupnění provedené za účelem konzultace *in situ*.“

9. Dotčeným španělským právním předpisem v této věci je Texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (přepřacované znění zákona o duševním vlastnictví; dále jen „LPI“).

13. Článek 19 odst. 4 první a třetí pododstavec stanoví:

10. Článek 17 LPI svěřuje autorům výlučný výkon práv na využívání jejich děl, včetně práva na rozšiřování.

„Výraz ‚půjčování‘ označuje zpřístupňování za účelem užívání na omezenou dobu, které není spojeno s přímým ani s nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení.

11. Článek 19 odst. 1 stanoví, že právo na rozšiřování zahrnuje půjčování.

[...]

Z pojmu „půjčování“ jsou vyloučeny operace uvedené v druhém pododstavci odstavce 3 výše a operace, které jsou uskutečňované mezi veřejně přístupnými zařízeními.“

14. Výlučné právo na půjčování udělené články 17 a 19 je předmětem následujícího vynětí, které je uvedeno v čl. 37 odst. 2 LPI:

„[...] muzea, archivy, knihovny, dokumentační střediska, fonotéky nebo filmotéky, které jsou veřejné nebo náleží k neziskovým kulturním, vědeckým nebo vzdělávacím institucím obecného zájmu nebo školní zařízení zahrnutá do španělského vzdělávacího systému, nežádají nositele práv o svolení ani jim neplatí odměnu za půjčování, která uskutečňují.“

jinak zaručené čl. 5 odst. 1 jako protiplnění za výjimku z výlučného práva na půjčování přiznaného článkem 1. Článek 37 odst. 2 LPI však vyjímá prakticky veškerá půjčování z povinnosti získat svolení autora i z povinnosti platit autorům odměnu. Výsledkem této výjimky je, že povinnost platit autorům odměnu za půjčování jejich děl, k němuž neudělili svolení, se uplatní pouze tehdy, pokud je zařízení, které se zabývá půjčováním, buď (1) soukromou ziskovou institucí, nebo (2) soukromou neziskovou institucí, která ale není kulturní, vědeckou nebo vzdělávací institucí obecného zájmu. Rozsah těchto dvou kategorií je však natolik omezený, že je namístě pochybovat o tom, zda mají nějaký praktický účinek. Pokud jde o první kategorii, zdá se málo pravděpodobné, že bude zisková instituce uskutečňovat půjčování bezplatně. Vzhledem k tomu, že půjčování „spojené s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem“ spadá pro účely směrnice pod definici „pronájmu“, a nikoli „půjčování“, čl. 5 odst. 1 směrnice se na ni nevztahuje. Pokud jde o druhou kategorii, není pravděpodobné, aby muzeum, archiv, knihovna, dokumentační středisko, fonotéka nebo filmotéka, které uskutečňují veřejná půjčování a které jsou neziskové, nebyly kulturní, vědeckou nebo vzdělávací institucí obecného zájmu.

Posouzení

15. Komise tvrdí, že čl. 5 odst. 3 směrnice umožňuje členským státům vyjmout pouze „určité kategorie“ zařízení z placení odměny

16. Komise dochází k závěru, že ačkoli čl. 5 odst. 3 směrnice ponechává členským státům

za účelem vymezení kategorií zařízení vyňatých z povinnosti zaplacení odměny široký prostor pro uvážení, neumožňuje jim vyjmout z této povinnosti všechna, nebo prakticky všechna, zařízení. „Výjimka“ použitelná na všechna nebo téměř na všechna zařízení, na která se vztahuje povinnost zaplacení odměny podle čl. 5 odst. 1, se stává obecným pravidlem. Kromě toho by nebylo možné pohlížet na takovou výjimku tak, že se použije pouze na „určité kategorie zařízení“⁵. Jakožto výjimka musí být čl. 5 odst. 3 vykládán restriktivně. Pokud by členské státy mohly vyjmout všechna, nebo téměř všechna, zařízení, která by jinak byla povinna platit odměnu, povinnost uvedená v čl. 5 odst. 1 by ztratila smysl.

17. Mám za to, že žaloba Komise je opodstatněná. Podle mého názoru ze systematiky a cílů směrnice a ze znění čl. 5 odst. 3 jasně vyplývá, že členský stát nemůže vyjmout prakticky všechny kategorie zaří-

zení, která by jinak spadala do působnosti čl. 5 odst. 1.

18. Jak Komise správně zdůrazňuje, jedním z hlavních cílů směrnice je zajistit odpovídající příjem za tvůrčí činnost autorů⁶. V souladu s tímto cílem požaduje čl. 5 odst. 1, aby autoři byli i nadále odměňováni za půjčování svých děl, pokud členský stát stanoví výjimku z jejich výlučného práva udělit svolení nebo zakázat takové půjčování. I když je tedy čl. 5 odst. 1 popsán jako výjimka, ve skutečnosti toto ustanovení odráží prvotní požadavek celé směrnice, tedy aby autoři byli odměňováni, v souladu s články 1 a 2 směrnice.

19. Článek 5 odst. 3 upravuje skutečnou výjimku z tohoto požadavku na odměnu, když umožňuje členským státům vyjmout „určité kategorie zařízení“ z placení odměny. Jako takový musí být vykládán restriktivně. Znění čl. 5 odst. 3 jednoznačně uvádí, že pouze omezený počet kategorií zařízení⁷ potenciálně povinných platit odměnu na základě čl. 5 odst. 1, může být z této povinnosti vyňat. To také platí nejen

5 — Komise cituje rozsudek ze dne 16. října 2003, Komise v. Belgie (C-433/02, Recueil, s. I-12191, bod 20).

6 — Viz sedmý bod odůvodnění směrnice, uvedený v bodě 3 výše.

7 — Zdá se, že čl. 5 odst. 3 byl vložen s ohledem na přání dvou členských států, aby mohly vyjmout knihovny ve vzdělávacích zařízeních a veřejné knihovny z povinnosti platby za právo na veřejné půjčování: viz J. Reinbothe a S. von Lewinski, *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy* (1993), s. 82.

pro anglickou, ale přinejmenším také pro dánskou, nizozemskou, francouzskou, německou, řeckou, italskou, portugalskou a španělskou verzi směrnice, tedy pro jazyky, v nichž byla směrnice přijata⁸.

20. Je pravda, že toto stanovisko není jednoznačné, jelikož „určité“ může znamenat také „některé, ale ne všechny“ a také „jasně vymezené“. Právní předpis zmocňující členské státy přijmout zvláštní opatření, aby „zabránily ‚určitým‘ druhům daňových úniků nebo obcházení“ může s též znamenat, že členské státy nesmí bránit všem druhům daňových úniků⁹.

21. Soudní dvůr nicméně již upřesnil, že vykládá čl. 5 odst. 3 restriktivně, a uvedl, že „pokud okolnosti panující v dotčeném členském státě neumožňují provedení platného rozlišení mezi kategoriemi zařízení, je namí-

stě uložit všem dotčeným zařízením povinnost zaplatit danou odměnu“¹⁰.

22. Souhlasím s Komisí, že výjimka z povinnosti, která vyjímá v zásadě všechny, kteří by jí jinak podléhali, není výjimkou, ale zrušením základní povinnosti. V projednávané věci se Španělsko nesnaží vážně zpochybnit, že rozsah jeho výjimky se ve skutečnosti překrývá s kategoriemi zařízení, které by jinak byly povinné platit odměnu¹¹. Místo toho vznáší několik argumentů, které podle jeho názoru ospravedlňují jeho legislativní volbu.

23. Španělsko zaprvé tvrdí, že Komise neprokázala, že vynětí stanovené v čl. 37 odst. 2 LPI vede k narušení hospodářské soutěže na vnitřním trhu. Komise skutečně ve své Zprávě o právu na veřejné půjčování

8 — V tomto pořadí „certain categories“, „bepaalde categorieën“, „visse kategorier“, „certaines catégories“, „bestimmte Kategorien“, „ορισμένες κατηγορίες“, „alcune categorie“, „determinadas categorias“ and „determinadas categorias“.

9 — Viz bod 17 stanoviska generálního advokáta F. G. Jacobse předneseného ve věci C-144/91, *Italitica*, Recueil, s. I-3653.

10 — Rozsudek Komise v. Belgie, uvedený v poznámce pod čarou 5, bod 20.

11 — Je pravda, že Španělsko ve své duplice tvrdí (aniž by uvedlo důkazy), že soukromé společnosti běžně zakládají veřejné knihovny, které se zabývají půjčováním, a nic nebrání tomu, aby instituce, které jsou vlastníky těchto zařízení, odměňovaly autory, kteří požádají o zaplacení. Ve své duplice však dále uvádí, že ve Španělsku soukromé iniciativy nepřispěly nijak významně k vytvoření zařízení obecného zájmu, která by byla otevřená pro veřejnost, a že tuto mezeru tedy musely zaplnit veřejné orgány.

v Evropské unii z roku 2002¹² uvedla, že nic jasné nenasvědčuje tomu, že poměrně nízký stupeň harmonizace práva na veřejné půjčování na základě směrnice měl, přinejmenším v době vydání této zprávy, značně negativní dopad jak na hospodářské zájmy nositelů práv, tak na vlastní fungování vnitřního trhu. Komise rovněž neprokázala, že rozsah vynětí v LPI měl ve Španělsku za následek nedostatečnost příjmů autorů, jež jim zabránila pokračovat v tvůrčí práci.

odměny v daném případě¹⁴. Obdobně, výjimka uvedená v čl. 5 odst. 3 vždy vyžaduje, aby vynětí z povinnosti placení odměny bylo omezeno na „určitá zařízení“ bez ohledu na to, zdali je takové omezení v daném případě nezbytné, či nikoliv pro to, aby byly autorům zaručeny „odpovídající příjmy“, a bez ohledu na zvláštní účinky na hospodářskou soutěž, které by mohly vyplývat z nedostatku odměny, kterou by jinak zaplatilo dané zařízení.

24. Souhlasím s Komisí, že za účelem prokázání údajného porušení, není povinna prokázat, že vynětí stanovené čl. 37 odst. 2 LPI buď zbavuje autory přiměřeného příjmu, nebo narušuje hospodářskou soutěž na vnitřním trhu. Řízení o nesplnění povinnosti je založeno na objektivním zjištění, že členský stát nesplnil své povinnosti¹³. Nevžaduje prokázání, že došlo ke skutečné škodě. Povinnost platit odměnu stanovenou čl. 5 odst. 1 se uplatní vždy, bez ohledu na to, zdali je to v daném případě nezbytné, či nikoliv pro to, aby byly autorům zaručeny „odpovídající příjmy“, a bez ohledu na zvláštní účinky na hospodářskou soutěž, které by mohly vyplývat z nedostatku

25. Kromě toho se zdá, že Španělsko předpokládá, že povinnost odměny může být z určitých důvodů vyloučena, pokud by se prokázalo, že autoři již obdrželi dostatečné příjmy a že nedostatek odměny jim nebrání v pokračování v tvůrčí práci. Tento argument je nicméně založen na nepochopení povahy a cíle práva na veřejné půjčování. I když je pravda, že autoři již obdrželi příjmy ze svých práv na rozmnožování a rozšiřování, tento příjem však neodpovídá knihám, které byly půjčeny, ale knihám prodaným¹⁵. Je samozřejmě pravda, že ne každý, kdo si půjčuje knihy z veřejné knihovny (nebo kdo si je na místě prohlíží), by si v případě neexistence

12 — Zpráva ze dne 12. září 2002 Radě, Evropskému parlamentu a Hospodářskému a sociálnímu výboru o právu na veřejné půjčování v Evropské unii, KOM(2002) 502 konečné, bod 5.1.

13 — Viz zejména rozsudek ze dne 14. listopadu 2002, Komise v. Spojené království (C-140/00, Recueil, s. I-10379, bod 34 a uvedená judikatura).

14 — Viz body 46 a 47 mého stanoviska ve věcech C-53/05 a C-61/05, Komise v. Portugalsko, přednesené dne 4. dubna 2006, pro vysvětlení možného dopadu neexistence právní úpravy práva na veřejné půjčování na vnitřní trh.

15 — Používám jako příklad knihy: samozřejmě právo na půjčování se může vztahovat také na zvukové záznamy a videozáznamy, které jsou záznamy vystoupení nebo rozmnoženinami filmů nebo jiných audiovizuálních děl (ačkoli videozáznamy se pravděpodobně více pronajímají, než půjčují).

tohoto zařízení koupil každou půjčenou knihu. Nicméně je to obecný model¹⁶. V každém případě je směrnice jasným politickým rozhodnutím přiznat jak výlučné právo na půjčování, tak i nárok na odměnu, pokud členský stát stanoví z tohoto práva výjimku.

subjekt zabývající se půjčováním. V každém případě Španělsko neuvádí žádné důkazy na podporu svých tvrzení.

26. Zadruhé, Španělsko tvrdí, že Komise nepochopila rozsah působnosti vynětí v čl. 37 odst. 2 LPI, který se netýká toho, zda je půjčování ziskové, či nikoli, ale toho, zda zařízení zabývající se půjčováním *náleží* k neziskové kulturní, vědecké nebo vzdělávací instituci obecného zájmu. Španělsko prohlašuje, že je možné, že některá zařízení veřejného půjčování nejsou vyňata z povinnosti platit odměnu, a že je možné, aby soukromá zisková instituce vlastnila neziskové zařízení zabývající se půjčováním.

27. Opět souhlasím s názorem Komise, že existence povinnosti odměňovat by neměla záviset na právní formě, kterou si zvolí

28. Konečně, Španělsko odkazuje na prohlášení Komise v její zprávě z roku 2002¹⁷, že „článek 5 odráží kompromis nalezený v dané době mezi potřebami vnitřního trhu na jedné straně a zohledněním rozdílných tradic členských států v této oblasti na straně druhé“. Z toho podle názoru Španělska vyplývá, že vynětí dovolená čl. 5 odst. 3 jsou tak široká, jak je třeba pro udržení nebo zlepšení kulturní tradice. Široká volnost členských států jim umožňuje přiznat pouze velmi omezenou nebo symbolickou nebo dokonce nepřiznat vůbec žádnou odměnu. Španělsko totiž poznamenává, že Komise ve své zprávě z roku 2002 uvedla, že „[z]a určitých podmínek [článek 5] členské státy opravňuje k tomu, aby nahradily výlučná práva právem na odměnu, nebo dokonce, aby nestanovily žádnou odměnu.“¹⁸ Španělsko tvrdí, že v projednávaném případě má uskutečnění kulturních cílů přednost před cílem směřujícím k zajištění odpovídajícího příjmu autorům. Španělský zákonodárce při-

16 — Viz podrobněji bod 44 Důvodové zprávy k původnímu návrhu směrnice Rady o právu na pronájem a půjčování a o některých právech souvisejících s autorským právem ze dne 24. ledna 1991, KOM(90) 586 konečné, uvedený v bodě 46 mého stanoviska ve věci Komise v. Portugalsko, uvedeného v poznámce pod čarou č. 14. Viz také Zpráva Komise z roku 2002, uvedená v poznámce pod čarou 12, bod 2.

17 — Citovaná v poznámce pod čarou 12, bod 3.3.

18 — Tamtéž.

hlédl ke skutečnosti, že využívání veřejných knihoven je ve Španělsku značně pod průměrem EU.

všechna zařízení, která by potenciálně mohla být povinná platit odměnu.

29. Podle mého názoru by však povinnost odměňovat autory uložená první větou čl. 5 odst. 1 směrnice ztratila smysl, pokud by členské státy mohly podle druhé věty stanovit nulovou odměnu. Druhá věta čl. 5 odst. 1 umožňuje členským státům změnit úroveň odměny požadované první větou „s ohledem“ na své kulturně politické cíle. To jim však neumožňuje stanovit „nulovou“ odměnu. Z pojmu „odměna“ vyplývá, že platby, které obdrží autoři, musí být odpovídající náhradou za jejich tvůrčí úsilí.

30. Obdobně, pokud by členské státy mohly stanovit nulovou odměnu pro všechny kategorie zařízení zabývající se půjčováním, nemělo by smysl stanovit v čl. 5 odst. 3, že mohou vyjmout pouze „určité“ kategorie zařízení z povinnosti platit odměnu. Ačkoli čl. 5 odst. 3 ponechává členským státům široký prostor pro uvážení, toto uvážení se týká stanovení kategorií zařízení, která mají být vyňata. Jak bylo uvedeno výše, tyto kategorie nemohou ve skutečnosti zahrnovat

31. Pokud jde o odkaz na zprávu komise z roku 2002, podle níž jsou členské státy oprávněny, aby „dokonce [...] nestanovily žádnou odměnu“, z kontextu tohoto prohlášení jasně vyplývá, že se vztahuje právě na oprávnění přiznané členským státům na základě čl. 5 odst. 3 „vyjmout určité kategorie zařízení z placení odměny“. Takto vyňaté kategorie zařízení nebudou (již pojmově) platit žádnou odměnu. Otázkou v dané věci však je, jak má být výjimka stanovená čl. 5 odst. 3 vykládána. Nechápu tedy, jakým způsobem prohlášení Komise v její zprávě z roku 2002 podporuje argument Španělska. Mimoto je třeba jej vykládat v souvislosti s poznámkami Komise k čl. 5 odst. 3 v bodě 3.4 zprávy¹⁹. Každopádně, i za předpokladu, že by prohlášení Komise mohlo osvětlit otázku, která je předmětem této věci před Soudním dvorem, šlo by pouze o vyjádření způsobu, jakým by podle názoru Komise mělo být toto ustanovení vykládáno. Soudní dvůr jím, jako takovým, není vázán.

19 — „Ačkoli článek 5 světuje členským státům značnou flexibilitu při stanovení výjimky z výlučného práva, pokud jde o půjčování, odměna musí být poskytnuta alespoň autorům. Členské státy mohou stanovit vyšší odměny, ta ale musí odpovídat základním cílům směrnice a ochrany autorských práv obecně. Členské státy mohou vyjmout určitá, ale nikoli všechna, zařízení ze smyslu čl. 5 odst. 3 z placení odměny.“

Závěry

32. Zastávám proto stanovisko, že Soudní dvůr by měl:

- „1) určit, že Španělské království nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článků 1 a 5 směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem;
- 2) uložit Španělskému království náhradu nákladů řízení.“